

Derya Sarışık'ın 1 Şubat 2021 tarihinde Nafer Ermiş ile "Zoom" üzerinden online olarak gerçekleştirdiği röportajın tutanağı

D.S. : 1964 yılında Denizli'de hayata başladığınızı biliyoruz. Peki, anneniz ve babanız nereliler? Onlardan biraz bahsedebilir misiniz?

Köken olarak Denizli'nin Çal ilçesine bağlı bir köyden olduğumuzu söyleyebilirim. Çal da bu arada ressam İbrahim Çallı'nın memleketi. Ayrıca Hasan Ali Toptaş'ın memleketi de bize çok yakın. Hatta şöyle diyeyim Hasan Ali Toptaş'ın doğduğu büyüdüğü yerle aramızda üç dört km var. Zaten ben onun ilk kitabını okuduğumda dedim dili bana benziyor; demek ki dil üzerine o toprakların da bir etkisi var.

Aslında şöyle ben ilkökul birinci sınıfın nerdeyse sonuna kadar Denizli'nin merkezindeydik biz. Ama büyük anne babalar yine köydeydiler. Ben ilkökul birinci sınıfı bitirmek üzereyken babam Almanya'ya gitti; bu yetmişli yıllardaki o ünlü işçi göçmenlerinden biri olarak. Sınavlara falan giriyordu o dönemlerde Almanya'ya gidebilmek için, öyle Almanya'ya gitti babam. O Almanya'ya gidince annem ve biz iki kardeş yalnız kaldık; dolayısıyla köye taşındık. Oldukça sancılı bir süreç oldu bu benim için; özellikle öğretmenim çok kızdı: "Çocuğun okulu bitirmesine az kaldı, en azından birinci sınıfı bitirsin, şurada bir iki ay kaldı, olmazsa bende kalsın" dedi. Yani çok fazla hatırlamıyorum birinci sınıfı bitirdim mi orda... Köye gittik ben dört beş yıl ilkökul bitene kadar köyde yaşadım; aynı zamanda köyün adı olan Poyrazlı İlkokulunu bitirdim. Bu arada annem de gitti bir sene sonra babamın arkasından Almanya'ya. İşte öyle dedem, babaannem ve kardeşimle birlikte ortaokula gidene kadar köyde yaşadım. Sonra köyde ortaokul olmadığı için Denizli'ye gittim, yanlış hatırlamıyorsam Denizli İstiklal Ortaokulu'nda okudum. Denizli'de amcam vardı, onlarda kaldım birkaç yıl sonra dedemi kaybettik, dedemi kaybedince babaannem Denizli'ye geldi. Babaannemle birlikte ayrı bir evde yaşamaya başladık. Liseyi de Denizli'de okudum; Denizli Lisesi; geleneği olan tarihi güzel bir lisedir.

Liseden sonra Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesini kazandım, namı diğer Mülkiye... ve on yıl kadar Ankara'da yaşadım. Üniversite yılları çoğu zaman briç oynamakla geçiyordu, derslere çok konsantre olan biri değildim. Edebiyat benim için önemliydi, ortaokuldan beri vardı hayatımda, hep yazıyordum zaten şiirler öyküler falan... İlk romanımı Üniversite yıllarında yazdım.

D.S.: Mülkiye'yi, bugünkü adıyla Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra Almanya'ya gitmişsiniz. Almanca eğitimi ilk olarak orada mı aldınız? Orada geçen yıllarınızdan biraz bahsedebilir misiniz? Neler yaptınız?

26 yaşında Üniversiteyi bitirdiğimde şöyle bir sıkıntı oldu: Ben aslında hayatta çok böyle kariyer planları yapan biri değildim; hatta okulu bilerek uzattım, öğrencilik rahattı keyifliydi. Ama artık son sınıfa geldiğimde iş kaygısı söz konusu oldu ister istemez; mezun olacağız, sınavlara gireceğiz falan... Bu arada babam aradı "istersen gel bir sene Almanya'da dil öğren sonra dönersin sana faydası olur" dedi. Ben de okul bitince direk Almanya'ya gittim, gittiğimde hiç Almanca bilmiyordum, sıfır. Otobüsle gittim Almanya'ya onu hatırlıyorum; uçak korkum var benim, binemem. Almanca öğreneceğim, Kafka gibi yazarları orijinal dillerinden okuyacağım için heyecanlanıyordum. Bir sene için gittim ama on sene sürdü; orda öncelikle Üniversitenin hazırlık kursuna gittim, Bremen Üniversitesine başvurmuştum. O kursu 9 ayda bitirdim, bununla gurur duyarım, çünkü sıfırdan 9 ay içinde ben Almanca yeterlik sınavını verip bölüme başlamıştım, normalde 2 sene sürüyormuş...

D.S.: O halde sizin gerçekten Almancaya dil yeteneğiniz varmış.

Evet, yatkınlığının varmış, çok hızlı oldu. Oradaki hocalar da şaşkırdılar, hatta beni sınıf atlattılar, çok hızlı gittiğimi sınıfın beni yavaşlatabileceğini söylediler ve normalde bir yıllık programı 9 ayda bitirip Üniversitede bölüme başlamış oldum. Orada “Kültür Bilimleri, Felsefe, Alman Dili” gibi karışık bir şey okudum. Ama amacım bitirmek değildi; çünkü zaten bir diplomam vardı, daha çok bir şeyler öğrenme, kendime bir şeyler katma gayesi içindeydim. Daha sonra iktisat bölümünden bir hoca ile tanıştım ve Türkçe ekonomi dersleri vermeye başladım. Onun aracılığı ile beş yıl Bremen Üniversitesinde İktisat Bölümünde Türk öğrencilere ekonomi Türkçesi adı altında dersler verdim. Hatta o hoca beni çok severdi, orada kalıp doktora yapmamı falan istemişti ama ben Türkiye’ye gidip edebiyatçı olmayı kafama koymuştum. Aslında orda o kadar da kalmayı planlamıyordum ama bir yerde uzun bir süre kalınca hikâyeler oluyor kopmak kolay olmuyor öyle... Sonuç itibarıyla mutlu değildim orda; dilini bilerseniz de nihayetinde yabancı bir toplumda yaşıyorsunuz. Geleceğimi hep Türkiye’de bir edebiyatçı olarak gördüm; yabancı bir toplumda kime yazacaktım ki. Aslında orda da yazmaya devam ediyordum ama okutacak insan bulamıyordum; birkaç tane arkadaşım vardı hep onlar okuyorlardı. Bir yabancı olarak o topluma uyum sağlamak, orda başarılı olmak kolay değil. 2001 yılında Türkiye’ye döndüm, İstanbul’a yerleştim. Hakan diye çok yakın bir arkadaşım vardı, bir gün “sen niye çeviri yapmıyorsun” dedi. Editör bir tanıdığı vardı-ki zaten kendisi de bir yazardı- onu aradı görüştük falan öylece ben de çeviri işlerine başlamış oldum.

D.S.: Peki ilk çeviri kitabınız hangisi?

“Bir Trilyon Dolar” adlı kitabı çevirdim ilk defa.

Sonra bu sırada İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümüne Yüksek Lisans için başvurduğum. Gerçekten sevdiğim için başvurmuşum, herhangi bir beklentim ya da kariyer planım yoktu. Tüm dersleri başarıyla geçtim fakat tez aşamasında bıraktım; akademisyen olmak istemiyordum.

D.S.: Aslında en sıkıntılı dönemini bitirmişsiniz... Yazardınız tezi.

Hocalarım da devam etmem konusunda ısrarcı oldular ama ben kararımı vermiştim... Şimdi dönüp bakıyorum da keşke bitirseydim diyorum; aslında ben ders vermeyi, ders anlatmayı çok seviyorum belki de Üniversitede bir şeyler yapabilirdim.

Sonra Almanya’dan iki kere çeviri bursu aldım. Berlin’e gittim ve ikişer ay kadar orda kaldım çok güzel geçti.

D.S.: Peki hiç teknik çeviri yaptınız mı? Sanırım felsefi çevirileriniz mevcut. Edebi çeviri mi yoksa teknik çeviri mi size daha çok keyif veriyor?

Ben edebiyatta daha iyiyim. Buna yeteneğim var, dolayısıyla edebi çeviri yapmayı tercih ediyorum.

Yayınlanmamış felsefi çevirilerim de var aslında; ya yayınlanmamıştır ya da bitirememişimdir. Bazen de bir şey olmuştur yayınevi vazgeçmiştir... Ama teknik çeviri sevmiyorum ben. Bu tür projeleri de genelde reddediyorum. Edebiyatta daha yetenekli olduğumu düşünüyorum, hem de daha rahat hissediyorum.

Ayrıca şöyle de bir durum var: Teknik çeviride bir ön hazırlık gerekiyor; bir sürü notlar alıyorsun kavram çalışması yapıyorsun falan.... Ben böyle çeviriye kaptırdım mı gitmek istiyorum.

D.S.: Sanırım bu duyguyla çevirdiğiniz için edebi çevirileriniz çok beğeniliyor, okur çok akıcı buluyor. Hatta 2011’de oldukça önemli bir ödül olan Türk-Alman Tarabya Çeviri Ödülünü almışsınız. Bu konuyla ilgili düşüncelerinizi alabilir miyim?

Bildiğim kadarıyla Türkiye’de Türk-Alman Tarabya Çeviri Ödülü dışında çok ciddi bir çeviri ödülü yok. Tarabya ödülü hem maddi olarak hem manevi olarak büyük bir ödül; çevirmenliğinizin bir anlamda tescillenmesi oluyor, o açıdan önemli. Almanya’da on binin üzerinde edebiyat -çeviride bunların içine dâhil- ödül var, her sene veriliyor. Bu çok ciddi bir rakam. Bu ödüller insanları desteklemek için veriliyor, yani buna (çeviriye) zamanını ayırabilsin diye.

D.S.: Farklı alanlarda çeşitli eğitimler almışsınız. Türkiye’de İktisat, Almanya’da Kültür Bilimleri, Felsefe ve Alman Edebiyatı. Bir edebiyatçı ve çevirmen için bu oldukça avantajlı bir durum; özellikle kavramlara aşina olma bakımından. Siz bu konuda neler söylemek istersiniz?

Esasında ben farkında olmadan çevirmenlik için en uygun şeyi yapmışım; her şeyden biraz var. Şöyle ki aldığım eğitimler bir sürü alanda kavram bilgisi edinmemi sağladı. Siyasal Bilgiler’de çok ciddi bir hukuk eğitimi vardır; bunun yanında ekonomi, politika, siyaset tarihi, istatistik gibi bir sürü alanda çok ciddi bir genel kültür sunar. Çünkü bürokrat yetiştirmek için kurulmuş bir okuldur, yani genel kültürü olan, her şeyden az çok bilen, devleti yönetmek için adam yetiştirmeye yönelik bir okuldur. O yüzden de müfredatı geniştir. Bu anlamda İktisat okumanın bana çok şey kattığını söyleyebilirim.

D.S.: Bunun üstüne bir de Almanya’ya gidince farklı alanlarda eğitim almışsınız ve genel kültürünüz ve kavram bilginiz daha da genişlemiş.

Evet, orada da alanı geniş kültür bilimleri okuyunca Alman edebiyatı, felsefe derken her şeyden biraz aşinalığım oldu. Dolayısıyla ben şimdi bir ekonomi kitabını da felsefe kitabını da rahatlıkla çevirebilirim. Sadece tercih etmiyorum, edebi çeviri yapmayı seviyorum.

D.S.: Ara dilden, yani ikinci dilden hiç çeviri yaptınız mı? Varsa hangi eserler bunlar? Ara dilden çeviri hakkındaki düşünceleriniz neler? Anlatabilir misiniz?

Yaptım. Hollandalı bir yazar var; Arnon Grunberg. Onun bir kitabını -“Hayalet Acı” adı altında İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayınlandı- Almancasından çevirdim. Çünkü çevirmen bulamadılar. Yayınevi Hollanda çeviri destek programına başvurdu ve destek de aldık. Yani benim Almancadan yapacağımı bildikleri halde bunu desteklediler, yasal bir şey yaptık. Benim bu çeviriye kabul edip yapma nedenim ise kaynak dilin ve aracı dilin yakın diller ve kültürler olması.

Ayrıca Norveçli bir yazar olan Ingvar Ambjørnsen’in bir kitabını Almanca çevirisi üzerinden çevirdim. “Cenneti Gözetlemek” adıyla İstanbul Parantez Yayınları tarafından yayınlandı. Ama bunları yayınevi biliyordu.

D.S.: Genelde yayınevleri bunu bilse bile kitabın hangi dilden çevrildiğini -eğer aracı bir dil üzerinden çevrildiyse özellikle- belirtmiyorlar.

Şöyle olabiliyor; Almanca özgün metinden çevrildiyse genelde “Almanca aslından çeviren...” diye yazılıyor ama ara dilden çevrildiyse sanırım sadece çeviren diye belirtiliyor.

Ama ikinci dilden çeviri çok tasvip ettiğim bir şey değil. Yaptım ama çare olmadığı için yaptım. Yoksa yapılmasını önermem. Çünkü zaten bir dile aktarırken bir sürü kayıp yaşamış bir şeyi başka bir dile daha çeviriyorsunuz ve kayıplar iki katına çıkabiliyor.

D.S.: Hem çevirmen hem de yazar ve şairsiniz. Üstelik editör, yayıncı ve Twitter ünlülerindensiniz; yani Twitter’da birçok takipçiniz var. İnsanlar sizi çok yönlü olarak tanıyor ve yazılarınızda kendilerden bir şeyler buluyorlar. Peki, siz en çok hangisiyle anılmak isterdiniz? Asıl mesleğinizi hangisi olarak tanımlarsınız?

Yani hangisinin ne kadar hakkını veriyorum o halkımızın bileceği iş. Twitter’daki durumu da şöyle değerlendiriyorum; o da aslında öyle rastgele yapılacak bir şey değil, zaman alan bir şey, emek vermeniz lazım. İlk zamanlar ben ona ciddi vakit ayırdım; benim için bir projeydi. Aslında Twitter’ı ilk kez gördüğümde tam olarak anlayamamıştım, sonra bir gün yazarlık dersleri verdiğim zamanlarda bir hanım öğrenci benim Facebook’da yazdığım bazı yazıları Twitter’a yazmam konusunda öneride bulundu. Bunun üzerine Twitter’a tekrar girdim ve inceledim. Twitter’ın aslında müthiş bir olanak olduğunu; kişinin hiç kimseye ihtiyaç duymadan kendi medyasını orada kurabileceğini ve kendi yayıncısı olabileceğini fark ettim. Sonra baya vakit ayırdım ama sonunda orada ünlü oldum ve birçok takipçim oldu. Onun sayesinde kitabım çok sattı diyebilirim. Ama bazen şöyle de bir algı oluyordu “aa abi sen kitap yazmışsın” diye, yani Twitter fenomeni kitap yazmış ya da çevirmiş gibi oysaki tam tersi.

D.S.: Yazmak mı? Yoksa çevirmek mi? diye sorsak ne dersiniz?

Çevirinin zorlukların yanında şöyle bir kolaylığı var; masaya oturduğunuzda her şey hazır. Üzerine çalışacağınız malzeme hazır olduğu için doğrudan açıyorsunuz ve çevirmeye başlıyorsunuz. Ama yazarlıkta öyle değil; zihninizde hazırlık yapmış olmanız gerekiyor, o anlamda çeviri daha kolay. Sonuçta hazır bir şey var, sıfırdan bir şey üretmiyorsunuz. Diğer taraftan yazarlıkta konuyu tam olarak kafanıza oturttüğünüzde akıp geliyor ve daha hızlı ilerleyebiliyor. Mesela “Hayat Böyle Bir Şey” adlı kitapta metin bölümlerinin tamamını on günde yazdım; her gün on sayfa kadar yazıyordum, çünkü hazırda hikâye kafamda, ama çeviriyi o hızla yapamazsın çoğunlukla.

D.S.: Çevirilerinizin eserlerinize etkisi ya da eserlerinizin çevirilerinize katkısı nedir?

Yazar olmasaydım çevirilerim bu kadar iyi olmazdı, en azından kendi değerlendirmelerim ölçüsünde. Bir yazar olarak başkalarının eserlerini çevirme konusunda esas benim korkum şuydu: Farklı farklı yazarların kitaplarını çevirmek acaba benim dilimi ya da üslubu mu etkiler mi? Üslubum bundan kötü yönde etkilenir mi? Ama tam tersi yönünde bir gelişme oldu. Çeviri işlerine girmeden önce kendi yazdığım yazılarda dilimle ilgili bazı eleştiriler alırdım, birkaç yıl çeviri yaptıktan sonra oldukça güzel yorumlar almaya başladım ve çeviri gerekten benim dilimi çok geliştirdi. Şöyle diyeyim hatta çeviriye başlamadan önce Türkçe seviyem 10 ise çevirilerden sonra 90 oldu. Çünkü çeviri yaparken dil üzerine, cümle yapısı üzerine düşünmeye başlıyorsunuz; değişik kelimeler arıyorsunuz, çözümler üretiyorsunuz, sürekli bir cümle akrobasisi yapıyorsunuz bir nevi. Cümleleri sürekli evirip çeviriyorsunuz. Dil üzerine

bu kadar çalışınca da dil geliyor tabii. Olay bu. Daha önce dil üzerine o kadar düşünmüyordum. Yani sadece yazar olan biri genel olarak dil üzerine o kadar düşünmez, o denli emek harcamaz. Çünkü yazı dediğin şey gelir ve yazarsın genelde. Tabii dil üzerine çalışan yazar da vardır, ama bir çevirmen zaten mecbur bunu yapmaya; yazar mecbur değil. O yüzden çevirmenliğimin benim yazarlığıma ve dilime çok büyük katkısı olduğunu söyleyebilirim. Karşılıklı bir durum aslında; o geliştikçe çeviride gelişti, karşılıklı çok iyi iş çıkarttılar. Birbirlerini etkilediler.

Çevirdiğim yazarlardan etkilenmeye gelince de mutlaka etkileniyoruz ama zaten okuyunca da etkileniyoruz. Okumak gibi, yani okumaktan daha fazla etkili olmuyor. Ama çeviride şöyle bir durum var: Okuma bir çeviri kadar o kitabın içine giremiyor, ne kadar özenli okursanız okuyun çeviri yaptığınız zamanki kadar kitabın içine giremezsiniz.

D.S.: Editör ve yayıncı olmanız size çeviri anlamında fayda sağladı mı? Anlatabilir misiniz?

Şöyle bir katkısı oldu: Ben yayınevinde 5 yıl editörlük yaptım. Bir kere çeviri işinin ne kadar sıkıntılı olduğunu daha yakından gördüm; belki yüz tane bir sürü çeviri geliyor ama içlerinden belki bir tanesi işe yarayacak ya da deneme çevirisi veriyorsunuz “on sayfa çevir gel” diyorsunuz, geliyor mesela, süper, bakıyorsun “süper” diyorsun, veriyorsun kitabı, 6 ay sonra bambaşka bir şey geliyor. O on sayfayı artık bir şekilde başka birine mi yaptırıyorlar ya da ekstra bir özen mi gösteriyorlar bilemiyorum, çok iyi oluyor deneme çeviriler ama kitap öyle olmuyor, işte böyle bir sıkıntı var. Editörlükte çeviri işinin farklı yönlerini görmüş oldum, yani bu işin mutfağını tanımış oldum. Yayınevlerinin koşullarını görmüş oldum, çevirmenlere neden çok iyi paralar verilemiyor bunun nedenini biliyorum artık. Eğer yayınevi çevirmene çok para verirse onu döndüremez. Bazen de şöyle sıkıntılar oluyor: Yazar kitabının satılmadığını daha doğrusu yayınevinin kitabını satmadığını iddia ediyor, hatta dava açan bile var. Ama şöyle bir durum var; Anadolu yayınevleri her çıkan kitabı almaz, alamaz. Yayınevleri talep olmadan kitap göndermez. Örneğin Türkiye’de her sene 20.000 çeşit kitap çıkıyor, sayıyı salladım, ama her birinden bir tane kitap alsa kitapevi dolar, üstelik her sene bunu değiştirmen lazım, dolayısıyla her kitapevinde her kitap bulunmaz. Yani her zaman satılan kitaplar dışında yeni kitaplar talep olursa getirilir; her gün on kişi gelip sorarsa getirir, yani bunları öğrendim en azından.

D.S.: Edebi bir çeviri yapabilmek için çevirmenin dilsel uzmanlığının yanı sıra yorumsal yeteneğini kullanması beklenmektedir. Bu anlamda çevirmen hem bir dil sanatçısı hem de edebiyatçı konumundadır. Siz hem bir yazar hem de çevirmen olarak konuyla ilgili neler söylemek istersiniz?

Çeviri gerçekten yetenek işi bence. Eğer kişi edebiyat çevirmeni ise bir kere yazarlık yeteneğinin olması lazım. Yazarlık yeteneği olmayan biri de edebi çeviri yapar ama tadı olmaz. Yaptığı işin tadı tuzu olmaz. Ya da bir şiir çevirecekseniz diyelim çevirmen ne kadar iyi şairse o kadar iyi şiir çevirmenidir. Bu tarihte de böyledir. İyi şiir çevirilerini hep büyük şairler yapmıştır.

Edebi bir eseri yeniden inşa edebilmek için edebi bir donanım gerekir. Edebi bir yetenek olması gerekir. Yoksa olmaz, olmuyor yani.

D.S.: Bir anlamda çevirmen yazarın rolünü üstleniyor, eseri yeniden yaratıyor sonuçta.

Dolayısıyla çevirmen ne kadar derine inebiliyorsa, ne kadar yetenekliyse o kadar iyi bir çeviri eser ortaya çıkıyor. Aslında bir sürü kitap da kötü çeviriler yüzünden heba oluyor, tutmuyor okur sevmiyor. Hatta

bazen okurlar şöyle derler “yazarın dili çok ağır, anlaşılmıyor”, o aslında yazarın dili değil çevirmenin dilidir.

D.S.: “Bazı yazarlar çevrilemez” deniyor, buna katılıyor musunuz?

Tabi, ama hiçbir çeviri zaten yüzde yüz olmaz. Şöyle de bir şey var; bazı çeviriler aslından daha güzel olabiliyor; çevirmen kendinden bir şeyler katıp kendi ses tonuyla, anlatım tarzıyla kitabı daha da yükseltebiliyor. Yazarın kurgusunu kendi üslubuyla anlatıp kitabı orijinalinden daha akıcı bir hale getirebiliyor. Ama tabi bu ne kadar çeviri oluyor tartışılır, işin içine sadakat meseleleri falan giriyor.

Bazı yazarların ya da bazı metinlerin çevrilemeyeceğine katılıyorum. Mesela Heidegger çevrilemez çünkü Heidegger Yunanca kavramlardan yola çıkarak Almanca içinde kendine özgü bir dil dünyası yaratıyor ve burada felsefe yapıyor; bu Türkçeye nasıl aktarılacak ki, yani mümkün değil aktarılması...

Bazı kavramlar için de bu söz konusu: Nasıl ki lahmacunu Türk pizzası diye çeviremezsiniz, pizzayı da İtalyan lahmacunu diye çeviremezsiniz. Kültüre özgü kavramlar çevrilemez o anlamda mükemmel çeviri zaten yok. Ama bir şeyler de çevriliyor, tabi ki kayıplar oluyor ama hiç yoktan da iyidir. Bu yüzden de ben hep şunu düşünüyorum: Bir kere okur Türkçe metni okuyacak, elinde Almanca yok, dolayısıyla onun anlaması için elimden geleni yapmam lazım. Sonuçta ben kendim anlamadığım bir cümleyi de oraya yazmak istemem.

D.S.: O yüzden sizin cümleleriniz oldukça anlaşılır ve açık. Buradan birebir çevirmek yerine anlama ağırlık verdiğiniz görülüyor.

Birebir çevirmekten ziyade ilgili cümleyi ya da ifadeyi Türkçenin dil yapısı içinde değerlendirmek gerekiyor. İşte genelde de genç çevirmenle deneyimli çevirmenler arasındaki fark da budur. Genç çevirmenler genelde birebir çeviri yapmaya meyillidirler. Ben de zamanında aynı şeyleri yaptım. Gençken ben de çok korkuyordum yanlış bir şey yaparım diye... O yüzden çok sadık olmaya çalışıyorsunuz.

O biraz da özgüven işidir. Bunu yapabilmek... Yani metinden ne kadar kopabilirsin, nerde durman gerekir bunu bilmek hem deneyim hem de özgüven gerektirir.

D.S.: Doğru söylüyorsunuz zaten deneyim oldukça özgüven de beraberinde gelecektir...

Tabi bu sınırı iyi bilmek için bunlar şart.

D.S.: İyi bir çevirmen size göre hangi özelliklere sahiptir? Çevirilerinizde sizin parmak izlerinizi görmek mümkün mü?

Çevirmenin ses tonu ister istemez metne yansır. Beni gerçekten tanıyan insanlar benim çevirilerimi okuduklarında, benim çevirdiğimi bilmeseyse bile benim sesimi tanırlar, hatta “sen konuşuyormuşsun gibi oluyor” derler. Yani bundan kurtuluş yok; çeviriler çevirmenin parmak izlerini mutlaka yansıtır. Zaten aslında çevirinin telif olmasının nedeni de bu; bu özgünlüğü, sonuçta çevirmene ait olan bir şey. Ayrıca iyi çevirmeni kötü çevirmeni ayıranda bence bu. Çünkü dil bilmek; Türkçeyi bilmek, Almanca'yı bilmek değil bu. Dil bilmek aslında çeviri için, satranç oynamak için taşların hareketini

bilmek gibi bir şey ya da yazı yazmak için alfabeyi bilmek gibi bir şey aslında. Gerçek çeviri onun üzerine kurulan bir şey, o da çok bireysel işte.

D.S.: Çevireceğiniz kitapları siz mi seçiyorsunuz genelde yoksa yayınevi tarafından belirlenen eserleri mi çeviriyorsunuz? Bir başka ifadeyle neyi çevireceğinize dair çeviri kararını siz mi alıyorsunuz yoksa yayınevi mi?

Ben karar veriyorum ama ilk başlarda öyle olmadı tabii. Genelde belli bir şeyden sonra çok teklif geliyor. Çeviride şimdi bir kitabı aldığınız zaman nerdeyse bir seneniz dolu oluyor. Ben öyle çok hızlı yapmıyorum, çok yoğun çalışmıyorum. Ben kitabı sevmediysem kabul de etmiyorum.

D.S.: Çeviriye başlamadan önce aldığınız çeviri kararları var mıdır? Bir başka ifadeyle çeviriye başlamadan önce herhangi bir ön hazırlık yapıyor musunuz? Bunları anlatabilir misiniz?

Yani bilmiyorum bu yaptığım doğru mu ama ben çevireceğim kitabı öncesinde hiç okumuyorum. Sıfırdan başlıyorum. Çünkü sonunu bilmek istemiyorum, yoksa sıkılabilirim diye düşünüyorum. O yüzden ben hemen açarım başlarım çevirmeye. Zaten yaklaşık 15-20 sayfa çevirince yazarın üslubunu falan anlarsınız. Ondan sonra o çevirdiğim sayfaları atarım genellikle, oraları yeniden çeviririm. Ama tabii çok farklı çalışan çevirmenler de var. Mesela benim çevirmen bir arkadaşım var, o alır kitabı önce, bütün kavramları çıkarır, karşılıklarını yazar, sözlüğe bakar, sayfalara notlar alır. Kitabı bir kaç ay çalıştıktan sonra çevirmeye başlar. Ben öyle hiçbir zaman yapamam, yani genelde ön hazırlık yapmadan çeviri işlemine başlarım, ama hiç bilmediğim teknik bir konu olur o zaman ön hazırlık yaparım tabii ki.

D.S.: Genel olarak bakıldığında birçok farklı ve dünyaca ünlü yazardan çeviriler yaptığınızı görüyoruz. Daha önce çevirisi yapılmış bir eseri çevirmek mi ya da yabancı bir eseri ilk defa Türkçeye kazandırmak mı desek ne dersiniz? Bu bir kriter ya da tercih oldu mu hiç sizin için? Böyle bir ayırım yaptınız mı hiç?

Böyle bir ayırım yapmadım, bu konu üzerine düşünülebilecek bir konu. Birincisi idealist bir çevirmen olarak hiç çevrilmemiş eserlerin öncelikle çevrilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu benim katkım olmalı. Fakat yine idealist bir çevirmen olarak yine aynı pencereden birçok kitabın da hakkıyla çevrilmemesini görüyorum; bunu da düzeltmem gerektiğini düşünüyorum. Yanlış olabilir ama en azından bunu ben kendi ölçülerime göre düzeltmem gerektiğini düşünüyorum. Örneğin “Dönüşüm” daha önce çevrilmesine rağmen tekrar çevirmemin nedeni de budur. Tüm çevirilerini inceledim, baktım ve benim onu tekrar çevirmem gerektiğine inandım. Ben Kafka üzerine Almanya da iki yıl ders aldım. Özel Kafka dersleri vardı Üniversitede.

Ama bunun yanında çevrilmemiş ya da çevrilemeyen, yani çok zorlanılan kitapları da çevirmek istiyorum. “Çevrilmeyorsa ben çevreyim bari” diye, böyle bir ideal yaklaşımım da var yani. Ama mesela Heidegger’e girmem; çünkü onu çevirmenin mümkün olmadığını düşünüyorum.

D.S.: Peki, daha önce çevrilmiş fakat sizin tekrar çevirerek katkıda bulunmak istediğiniz aklınızda başka kitaplar var mı?

Evet. “Böyle Buyurdu Zerdüş” ve “Genç Werther’in Acıları” gibi birkaç tane sevdiğim kitabı yeniden çevirmek istiyorum. Onları daha güzel hale getirebileceğimi düşünüyorum, bu yüzden bu kitapları tekrar ele almak istiyorum. Planlarımdan birisi bu.

D.S.: Çeviriniz bittikten sonra metnizi okuduğunuz ya da görüşüne başvurduğunuz birileri oluyor mu?

Bir kitapta yaptım aslında. Şöyle oldu: Yazlıkta bir arkadaşım var; kendisi de yazardır ve daha önce Almanya’da yaşıyordu, sonradan döndü. Uzun süre orda yaşadığı için Almancası da çok iyidir. Yani hem Almancası var hem de yazarlığı bilir. Ayrıca sosyoloji okudu. Yazlıkta birkaç hafta beraber ordaydık ve ben de “Aşkın Normal Kaosu” adlı bir kitap çeviriyordum. Çok da güzel bir kitaptır. Kitabın yazarları sosyoloji alanında her ikisi de profesör olan bir çifttir. Aşk üzerine bazı yazılar yazmışlar. Arkadaşım sosyoloji okuduğu için yani terminolojiye hâkim olduğu için ve tabi ki Almanca da bildiği için ona okutmuşum kitabı. Onun dışında okutmuyorum, doğrudan editöre gönderiyorum.

D.S.: Peki herhangi bir olumsuz geri dönüş oldu mu?

D.S.: Şahsen tanıdığınız bir yazarın çevirisini yaptınız mı hiç? Bu size ne sağladı?

Evet yaptım. Yade Kara’nın kitabını- “Selam Berlin” adı altında- çevirmiştim. Bir de Björn Kern’in kitabını “Kopma Noktası”nı çevirmiştim.

Bazen çok nadir olarak bazı kavramları falan sorduğum oluyordu; bunlar internette de bulamadığım yazara özgü kavramlar olabiliyordu ya da bazen baskı hatasından kaynaklı yanlış yazılmış olabiliyordu. Hatta bu hatalı basımdan dolayı üzerine baya bir düşünüp zaman kaybettiğim kavramlar da olmuştur. Öyle bir iki sorduğum oluyordu yazarlara; faydası o oluyordu.

Bunun dışında bir keresinde çevirisini yapacağım bir yazarla Diyarbakır’da bir etkinliğe katıldık, yazar orda konuşma yaparken beni de tanıttı ve şöyle dedi: “Çevirmenim burada, ona o kadar güveniyorum ki isterse kitaptan bir karakter çıkarıp başka bir karakter ekleyebilir”. Bu çevirmen için büyük bir rahatlık bu tabi ki... O açıdan yazarı tanımanın kolaylıkları olabiliyor. Ama diğer taraftan kitabın büyüğü biraz bozuluyor.

D.S.: Ne zaman yazmaya başladınız? Dönüm noktası sayılabilecek bir durum var mı sizin için? Etkilendiğiniz ya da size esin kaynağı olan yazarlar ya da kişiler var mı?

Halamın bir oğlu vardı. Benden birkaç yaş büyük. Onla bir gün evde yalnız kaldık. Telefon yok, televizyon yok, radyo yok, hiçbir şey yok. Canımız sıkıldı. 12-13 yaşında falanım o zaman. Ortaokul birinci sınıf gibi. Yapacak bir şey bulamadık “napalım napalım” derken “hadi şiir yazalım” dedik; ben mi dedim o mu dedi nerden çıktı onu da bilmiyorum. Oturduk biz şiir yazdık kelebek üzerine. İlk dizesini de hala hatırlarım: “Baharda uçardı her dalda” diye başlayan bir kelebek şiiri... O kadar eğlendim ki ben. Sonra ertesi günden itibaren hep böyle şiirler yazmaya başladım. O bir daha yazmadı mesela. Sonra onun tadını aldım ve bazen gecede on şiir falan yazdığım oldu. Gırgır dergisi vardı, onu okurdum, onlar böyle her sayısında çeşitli öyküler yayınlardı. O öykülerden esinlenerek ben de öykü yazmaya başladım. Ortaokul son sınıf lise başları falan gibi. Ama kimseye okutmuyorum daha tabi. Sonra bir gün tesadüfen sıra arkadaşım gördü yazdıklarımı ve çok beğendi. Sonra bana biraz güven geldi. Böyle böyle okur

çevremi de genişletip etrafımdakilere okutmaya başladım. Yani yazmaya ortaokulda falan başladım diyebilirim.

D.S.: Yazmaya çeviriden önce başlamış oldunuz o halde. Şiirle başladınız, öyküyle devam ettiniz ve ilk romanınızı yazmaya başladınız Üniversite yıllarında ...

Evet, tam on yıl sürdü ilk romanımın yazılması ve yayınlanması. 1995 de yayınlandı. Kitap yayınlandığında ben Almanya'daydım. Gelemedim de öyle...

D.S.: 1995'de "Gökyüzüne Ağır Gelen Kuş" 2004'de "Öteki Aşk" ve 2015'de "Hayat Böyle Bir Şey" adlı kitaplarınızın yayımlandığını görmekteyiz. Otobiyografinizi anlattığınız "Hayat Böyle Bir Şey" adlı kitabınızda "Gökyüzüne Ağır Gelen Kuş" adlı eserinizin hikâyesini anlatmışsınız. Oldukça etkileyici buldum hikâyenizi ve o kadar akıcı anlatmışsınız ki bir çırpıda okudum. Ayrıca kitabın yan sayfalarında özlü sözlerinize yer vermişsiniz; bu düşünceyi de çok beğendiğimi ve beğenerek okuduğumu belirtmek isterim. Siz ilk eseriniz hakkında neler söylemek istersiniz?

"Gökyüzüne Ağır Gelen Kuş" adlı kitabı 21 yaşında yazdım ben. Dolayısıyla o kitabın dili biraz ağırdır. Şöyle ki o zamanlar dili çok zorluyordum. İnsanlara tuhaf gelmesinin nedeni de biraz bu olabilir. Hayat hikâyemin bir kısmını anlattığım "Hayat Böyle Bir Şey" adlı kitaptakilerin ise hepsi gerçektir.

D.S.: "Öteki Aşk" adlı kitabınızda kısa öykülerinize yer vermişsiniz. Öykülerde çeşitli imgeler kullandığınızı görüyoruz. Bunlar bir örümcek, karga gibi küçük hayvanlar. Öykülerinizde oldukça yalın ve anlaşılır bir dil kullandığınızı fakat öykülerinizin de bir o kadar derin anlamlar içerdiğini düşünüyorum. Zevkle okudum diyebilirim. Bir kısmı oldukça soyut ve özgün öyküler. Siz öyküleriniz hakkında neler söylemek istersiniz?

Aynen bu sizin söylediklerinizi söyleyebilirim. Mesela oradaki son öykü, uzun bir öyküdür, onu İstanbul'da tanıştığım, daha önce de bahsettiğim, kendisi de yazar olan bir arkadaşım, Hakan Şenocak'a okuttuğumda bana şöyle dedi: "Ya çok keyifle okudum ama hiçbir şey anlamadım". "Tamam" dedim; zaten amacı da o. Yani gerçekten ben o öyküde hiçbir şey anlatmadan insanlara bir şeyler hissettirecek bir deneme yapmayı planlamıştım. Birebir "bu şunu anlatıyor" denilemez ama okurken de kişi bir şeyler hisseder. İşte o sosyoloji çevirisini okuttuğum en yakın arkadaşım da bu öykü sayesinde tanıştık. Onla tanışmamı o öyküye borçluyum ben: Bir arkadaşım da öykünün kopyası vardı, onu okumuş ve "bu kişi ile tanışmam lazım" demiş. Onun üzerine tanışmıştık biz. Sonra en büyük dostum oldu.

Yani aslında o öykülerin çoğu 18-22 yaşları arasında falan yazılan öyküler. Çok gençken yazdığım öyküler. Oradaki dil zorlamalarını görüyorsunuzdur. Çoğu da deneysel çalışmalardı.

D.S.: İlgi çekici, güzel öyküler ama..

Ama sonra şunu öğrendim. Deneysel şeyler yazarak bir şey olmaz. Yani şöyle yazar olmak istiyorsan önce klasiği ya da gelenekseli öğrenmen lazım. Onu öğrenmeden, yapabiliyor hale gelmeden bu deneysel şeyler yazılmaz. Bu şey gibi Picasso'nun resimlerine bakarsın ve dersin ki "ya bunu ben de yaparım, ne var ki bunda"; işte onu sen de yapamıyorsun, sen Picasso'nun gerçek bir portre çizimini

görsen hayran kalırsın, onu yapabiliyor o, tercihen soyut yapıyor. Eline ilk fırçayı alan kişi hep soyut resim yapmaya çalışır; sanılır ki o en kolayı, tam tersi esasında; somutu yapamadan soyutu yapamazsın.

Yani bende gençken öykülerimi yazdığım da daha gelenekseli tam bilmeden yeni denemeler yapmaya çalışmışım.

D.S.: Cumhuriyet'in "Acı Düşler Bulvarı" adlı kitabı hakkındaki eleştiri yazınızda "Bana kalırsa Türk edebiyatında, özellikle genç yazarlarda görülen en büyük hatalardan biri de yeni bir tür yaratma hevesidir" demişsiniz. Buradan genç yazarlara bilindik türlerde yazmalarını tavsiye ettiğinizi anlıyoruz. Bu konuyu biraz daha açabilir misiniz? Genç yazarlara başka neler tavsiye edersiniz?

Ben Leman dergisinde üç dört yıl kadar yazarlık dersleri vermiştim. Yaratıcı yazarlık kursu. Hatta oradan tanınan üç dört tane yazar da çıktı. Orda öğrencilere de hep şunu söyledim: "Kafanızdan tür uydurmayın arkadaşlar". Mesela öğrenci bir şey yazıyor ve özgün, orijinal bir şey yazdığını, yazdığının başka bir şeye benzemediğini söylüyor. Yanlış yapıyor; bir şeye benzetmesi lazım. Öykü yaz, roman yaz, şiir yaz, masal yaz... ama dünyada olmayan bir tür yazma; çünkü insan tek başına edebi bir tür yaratamaz, bunu uzun yıllar içinde kültür yaratır, ancak uzun yıllar içinde bir tür ortaya çıkabilir. Zaten dünya tarihinde beş altı tane tür geliştirilebilmiş... Belli bir türde devam etmeli, onu öğrenmeli, işte o zaman onun üzerine yenilik yapılabilir. Bende bunu sonradan öğrendim gençken bilmiyordum.

D.S.: Siz hem yazar hem çevirmen hem de bir editör olarak farklı bakış açılarından konuyu geniş bir perspektiften görerek genç yazarlara bilindik türlerde yazmaları, ya da yeni bir tür yaratma hevesine girmemeleri konusunda değerli fikirlerinizi belirttiniz, çeşitli önerilerde bulundunuz. Diğer taraftan Instagram, Twitter ve Facebook olmak üzere çeşitli sosyal ağlarda yeni bir dil yaratıldığını görüyoruz. Konuyla ilgili bir takım düşüncelerinizi "Hayat Böyle Bir Şey" adlı kitabınızda dile getirmişsiniz gerçi ama. Edebiyatın bu durumdan etkilemesi ya da yeni bir edebi türün ortaya çıkması konusunda ne düşünüyorsunuz? "Sosyal Edebiyat" olarak tanımladığınız edebiyat türü nasıl bir edebiyattır?

Evet, bence bu yeni bir tür. Ama henüz daha sınırları oluşmuş bir tür değil. Henüz tanımlaması yapılmamış bir tür. Tweetler mesela kısa kısa yazılmış cümleler ama aslında her biri bir hikâye anlatıyor. Öncesi sonrası yok, aslına baktığınızda başlı başına bir eser bile denilebilir. Örneğin kişi bir cümle yazıyor; bu cümleyle güldürüyor seni. Esasında bu çok zor; herhangi bir ön hazırlık olmadan karşıdakini sadece bir cümleyle güldürmek... Bence bunlar yeni bir edebiyat türü.

D.S.: Sizin "Hayat Böyle Bir Şey" adlı kitabınızda da benzeri bir durum söz konusu. Bir taraftan kısa Tweetlerinize yer vermişsiniz diğer taraftan hayat hikâyenizi, otobiyografinizi anlatmışsınız.

Evet, kitaptaki anlatı da Tweetler de arkalı önlü bir sayfa. Okur isterse ikisini beraber okuyabilir ya da bölüneceğini düşünürse önce hayat hikâyesini okur bitirir sonra Tweetleri okuyabilir.

D.S: İkisini birlikte okuma fikrini beğendim ben açıkçası. Çünkü tam tadında yerlerde bitirmişsiniz ya da ara vermişsiniz hikayenize, arada Tweetleri okuyarak soluklanıyorsunuz. Hatta bazen Tweetler yanda anlatılan hikayeyi özetliyor ya da tanımlıyor. Bu kitabınız “sosyal edebiyat” alanında yazılmış bir kitap olabilir aslında.

Evet, olabilir. O kitabın yazıldığı tarihte daha Twitter falan çok yeniydi, insanlar şimdi daha iyi yazıyorlar o zamanlar bu böyle değildi.

D.S.: Bu anlamda çok kişiye öncü olduğunuz söyleniyor. Twitterda düzgün yazmak konusunda; ya da bir hikâyeyi kısa anlatabilme konusunda sizi örnek aldı çoğu kişi. İlham aldılar esinlendiler sizin yazılarınızdan, Tweetlerinizden. Hatta bu yüzdendir ki “Tweeter fenomeni” olarak da anılıyorsunuz.

Olabilir. Sosyal medyada okur okuduğu şeyi hemen anlamaya alışkın. Dolayısıyla sosyal medyada uzun uzun anlatamıyorsun, başka şansın yok. Uzun uzun edebiyat yapamazsın, kısa olmalı, vaktin yok ve yeterli alanın yok, akıyor çünkü. Cümlelerinin net, kısa ve anlaşılır olması gerekiyor. Zaten bu da bir türe doğru gider. Durumlar şartlar değiştiği için. İşte okur böyle değiştiği için yazar da böyle yazmak durumunda artık. Giderek insanlar zorlanacaklar uzun yazılar, türler okumaya. Çünkü başka bir algı, başka bir dünya söz konusu; yani mesela 6 ay sadece sosyal medya oku sonra bir kitap eline aldığında bambaşka bir şey oluyor o. O cümle yapısı, o dil orda yok. Bence bu anlamda yeni bir tür ortaya çıkıyor. Bu konuyla ilgili bakış açımın olumsuz olmadığını da belirtmek isterim. “Dil bozuluyor”, “dejenere oluyor” gibi düşünmüyorum; aksine dil geliyor, değişiyor ve farklılaşıyor diye düşünüyorum. İnsanlık bir serüven yaşıyor ve bu ilk defa başımıza geldiğine göre yani insanlar bir kez dünyaya geldiklerine göre ne doğru ne yanlış bilemeyiz. Bilemeyiz, Dostoyevski’nin edebiyatının doğru, bu yeni türün yanlış olduğunu... İnsanlık tarihi tamamlanmadı ki...

D.S.: Peki, yakında yayınlanacak yeni kitaplarınız söz konusu mu? Ya da üzerinde çalıştığınız yeni çevirileriniz mevcut mu?

Şuanda çevirdiğim bir kitap var, az kaldı bitmesine 20-30 sayfa kadar. İş Bankası Kültür Yayınevi için çeviriyorum. Rainer Maria Rilke’nin Malte Laurids Brigge’nin Notları’nı çeviriyorum.

D.S.: Başka diller biliyor musunuz? Varsa ne derece biliyorsunuz?

İngilizce biliyorum orta seviyede. Bu şu anlamda işime yarıyor: Bazen bir kitabı çevirirken nasıl yapmışlar diye o kitabın İngilizce çevirisine baktığım oluyor. Şöyle bir durum var; bazı kavramların birden çok anlamı var, yazarın hangisini kastettiği her zaman kolayca anlaşılabilir. Nadir de olsa böyle bir durumla karşılaştığımda İngilizce çevirilerine başvurabiliyorum. Bazen İngilizce çeviri aklıma yatıyor ondan faydalaniyorum bazen ise hiç dikkate almıyorum. Orada da kötü çeviriler söz konusu sonuçta. Ama İngilizce çevirisi varsa ona da bakmak bir anlamda sağlama oluyor benim için.

D.S.: Sonuçta Almanca ve İngilizce hem yapısal hem de kültürel bakımdan yakın diller. Ere dillerde karşılığı olmayan bir ifadenin çevirisi söz konusu ise İngilizce çevirmenin bunu çözümlemesi daha kolay olabilir.

Tabi onun doğru anlama ihtimali daha yüksek. İngilizce çevirmenlerin çoğunun da donanımlı olduğunu düşünüyorum ayrıca. Bazen Türkçe karşılığını bulamıyorum, İngilizcesini buluyorum ve oradan çeviriyorum.

Ama artık internet var, bir sürü sözlük var. Bu anlamda bazı Şeyler daha da kolaylaştı. Ayrıca bir de eviri programları falan var tabi, ben hiç kullanmıyorum ama kullananlar da yok değil.

D.S.: En yakınlarınıza sorulsa sizin karakter özellikleriniz için neler söylerler? En belirgin özellikleriniz nelerdir?

Birincisi aniden sinirlenirim. Ama çok çabuk geçer sinirim. Unuturum ve hiç kin tutmam. Hiç kimseye bilerek zarar vermem. Ya da bilerek kandırmam, dolandırmam. Yani o kişi orda olmayacak olsa onun ruhu duymayacak olsa bile yapmam. Sakinim. Dışarı çok çıkmam, evde vakit geçirmeyi severim.

D.S.: Son olarak bir Şey sormak istiyorum acaba o daktiloya ulařabildiniz mi?

Henüz değil ama Ankara'ya yolum düşerse alacağım arkadaştan. O arkadaş o daktilonun benim için önemini anlamış ve bana son görüştüğümüzde onu benim için saklayacağını söylemişti.